

УДК 378.046.4

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.67-2.6>**Н. І. Клокар**

доктор педагогічних наук, професор,
заслужений працівник освіти України,
проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»
Національної академії педагогічних наук України

Г. С. Кашина

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри освіти дорослих
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ПРОГРАМИ КУРСІВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

Статтю присвячено пошуку ефективних методів організації підвищення кваліфікації вчителів трудового навчання та технологій у системі післядипломної освіти, що забезпечує їх професійний та особистісний розвиток. Зазначено, що проблема неперервної освіти вчителів нині актуальна в педагогічній науці, проте науковці не сформували практичних напрямів реалізації розроблених теорій у цілісному процесі професійного розвитку вчителя трудового навчання та технологій. З метою забезпечення ефективності професійного й особистісного розвитку вчителів трудового навчання та технологій розроблено програму курсів підвищення кваліфікації, яка впроваджена у провідних закладах вищої освіти України. Під час виконання програми вчителі повинні овоїти низку сучасних інструментів, методів і технологій, які забезпечать успішне виконання завдань педагогічної діяльності, ефективне входження в загальний інформаційно-освітній простір, науково-інформаційне та комунікаційне освітнє середовище, розроблення та впровадження методичних проєктів. Методологічною основою для впровадження програми курсів підвищення кваліфікації вчителів технологій є концептуальні положення компетентнісного, системного, акмеологічного та синергетичного підходів.

Однією з форм освітньої діяльності вчителів трудового навчання та технологій на курсах підвищення кваліфікації є виконання випускних (атестаційних) творчих робіт чи авторських проєктів. Випускна робота є головним показником успішності підвищення кваліфікації слухача, важливою формою самостійної освітньої діяльності вчителя, у процесі якої він удосконалює знання, уміння та навички проведення наукових досліджень, організації самостійної творчої діяльності. Виконаний проєкт допомагає визначити рівень професійної підготовки вчителя (теоретичної та спеціальної), умінь діалектично мислити та творчо застосовувати знання у процесі вирішення технологічних завдань на практиці.

Розроблена програма курсів підвищення кваліфікації вчителів технологій охоплює основні науково-теоретичні підходи сучасної педагогічної науки, передусім на основі компетентнісного підходу як одного зі стратегічних напрямів державної політики в освітній галузі, яка орієнтована на досягнення певного освітнього результату.

Ключові слова: вчителі трудового навчання та технологій, курси підвищення кваліфікації, післядипломна освіта, професійний розвиток, компетентнісний підхід.

Постановка проблеми. Стрімкі процеси інформатизації та впровадження цифрових технологій практично в усі сфери діяльності сучасного суспільства суттєво змінюють вимоги до діяльності педагогічних працівників. Тому необхідними та невід'ємними складовими частинами педагогічної діяльності стають постійні самоосвіта та підвищення кваліфікації. Нині більшість педагогічних працівників постійно потребують інформації, яка допоможе визначити правові засади педагогічної діяльності, новітні технології навчання, моніторингу оцінювання досягнень здобувачів освіти. Актуальним стає розроблення нових програм під-

вищення кваліфікації педагогічних працівників, що забезпечать професійний розвиток і самовдосконалення.

З метою забезпечення ефективності професійного розвитку вчителів технологій розроблено програму курсів підвищення кваліфікації, яка впроваджена в Навчально-науковому інституті неперервної освіти Національного педагогічного університету (далі – НПУ) імені М.П. Драгоманова та Державному вищому навчальному закладі (далі – ДВНЗ) «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук (далі – НАПН) України. Учителі технологій під час вико-

нання програми підвищення кваліфікації повинні освоїти низку сучасних інструментів, методи та технології, які забезпечать успішне виконання завдань педагогічної діяльності, ефективно входження в загальний інформаційно-освітній простір, науково-інформаційне та комунікаційне освітнє середовище, розроблення та впровадження методичних проєктів із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема професійного розвитку педагогічних працівників загалом і вчителів трудового навчання та технологій у системі післядипломної освіти зокрема відображена у психолог-педагогічній науці під час вирішення широкого кола теоретичних і практичних питань, пов'язаних з упровадженням компетентнісного підходу. Так, теоретичні засади змісту післядипломної освіти педагогічних кадрів висвітлено у працях українських науковців В. Бондаря, І. Зязюна, М. Красовіцького, В. Маслова, Н. Ничкало, В. Олійника, С. Сисоєвої, А. Чернишова, В. Швидуна, В. Юрисова й ін. Вони найповніше розкрили сутність післядипломної освіти педагогічних працівників, розглядали цю ланку неперервної освіти як процес збагачення професійної та загальної культури вчителя; довели, що формування особистості фахівця відбувається не лише у процесі первинної вузівської підготовки, а й під час різнобічного розвитку в системі післядипломної освіти. На їхнє переконання, саме навчання в системі післядипломної освіти спрямовується на забезпечення освітніх потреб учителів, що реалізуються в подальшій педагогічній діяльності. Передусім це відбувається завдяки спрямуванню процесу неперервної освіти педагогів на розширення інтелектуальної обізнаності, оновлення та суттєве доповнення здобутих психолог-педагогічних знань, вивчення нових технологій організації педагогічного процесу, узагальнення й упровадження перспективного педагогічного досвіду.

Проте науковці не сформуливали практичних напрямів реалізації розроблених теорій у цілісному процесі професійного розвитку вчителя трудового навчання та технологій. До того ж питання оновлення та розвитку професійної компетентності вчителів трудового навчання та технологій здебільшого розглядалися побіжно, перевага віддавалася проблемам формування пізнавальної самостійності, готовності до використання комп'ютерних засобів, визначення методичних засад використання ІКТ у підготовці вчителя трудового навчання та технологій.

Мета статті – довести, що розроблена структура курсів підвищення кваліфікації вчителів технологій, послідовність та логіка змістових модулів і тем дозволяють педагогічним працівникам повністю оволодіти сучасними інструментами, мето-

дами та технологіями, інформаційно-комунікаційними технологіями, необхідними для успішної організації та проведення педагогічної діяльності.

Теоретичні передумови. Методологічною основою для впровадження програми курсів підвищення кваліфікації вчителів технологій є концептуальні положення компетентнісного, системного, акмеологічного та синергетичного підходів.

Компетентнісний підхід насамперед орієнтований на результати навчання, забезпечує аксіологічний, мотиваційний, рефлексивний, пізнавальний, оперативний, діяльнісний і технологічний показники; передбачає засвоєння відповідних знань і вмінь, а також особистий досвід. Системний підхід в організації курсів підвищення кваліфікації виконує функцію організації стійкої впорядкованості та логіки побудови курсу, його систематичне впровадження в усі типи педагогічної діяльності вчителів технологій. Акмеологічний підхід, який визначає відповідність щодо індивідуального та професійного розвитку вчителя технологій, орієнтується на їх постійне самовдосконалення та здатність здійснювати самореалізацію, саморегуляцію та самоорганізацію в освітньому процесі. Синергетичний підхід реалізується в залученні вчителів технологій до пошукової та дослідницької діяльності у створенні гнучких навчальних умов, власної освітньої траєкторії.

Зміст навчальної програми курсу підвищення кваліфікації вчителів технологій відповідає сучасним тенденціям розвитку середньої освіти в галузі технологій і забезпечує якісне навчання педагогічних працівників з новим типом мислення та творчої ініціативи, сприяє ефективності їхньої педагогічної діяльності та науковості; розкриває комплекс можливостей та перспектив використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій під час розроблення проєкту науково-педагогічних досліджень учителів технологій. Курсове дослідження орієнтоване насамперед на оновлення та розвиток професійної компетентності вчителів технологій.

Програма курсів підвищення кваліфікації вчителів трудового навчання та технологій, креслення загальноосвітніх навчальних закладів, професійно-технічних училищ, вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації розроблена на основі компетентнісного підходу. Навчання на основі компетентнісного підходу передбачає:

- інтеграцію професійних і особистісних якостей педагога, чітку орієнтацію на майбутню педагогічну діяльність;

- перетворення слухача з пасивного об'єкта педагогічної дії на активного суб'єкта навчально-пізнавальної діяльності;

- формування готовності до постійного підвищення освітнього рівня, потреби в актуалізації і реалізації свого особистого потенціалу, здатності

самостійно набувати нові знання й уміння, розвитку власних здібностей, прагнення до самореалізації в соціально корисній діяльності;

– використання імітаційно-моделюючих, проектно-дослідницьких методів, контекстного навчання, принципів інтеграції навчальної, проектно-дослідницької діяльності;

– стандартизацію діагностичних замірів із переходом від оцінки знань до оцінки компетенцій і визначення рівня компетентності загалом.

У змісті програми закладено розвиток знання-вого компонента психолого-педагогічних, академічних і методичних компетентностей учителя:

– знання нормативно-правової бази, концептуальних засад реформування галузі, концепції «Нова українська школа» [4] та сучасних педагогічних технологій у плануванні освітнього процесу;

– знання вікових особливостей та індивідуальних відмінностей перебігу когнітивних процесів у дітей шкільного віку у здійсненні педагогічної діагностики, оцінюванні навчальних досягнень учнів;

– обізнаності у вимогах до організації освітнього середовища, зорієнтованого на особистісний, творчий і духовний розвиток учнів;

– знання основ методології науково-педагогічних досліджень;

– академічні знання з освітніх галузей, у Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти VII. Освітня галузь «Технології» [6];

– знання методик викладання освітніх галузей у школі.

У результаті проходження програмного матеріалу вчителі технологій мають розвивати такі компетенції:

– орієнтування в сучасних напрямках розвитку галузі технологій як науки;

– здатність використовувати теоретичні знання і практичні навички для ефективної організації навчально-виховного процесу в сучасних умовах;

– здатність вибудовувати технології трудового навчання;

– ідентифікувати психолого-педагогічні особливості вивчення трудового навчання та забез-

печити їх урахування в організації навчально-виховного процесу із предмета;

– здатність здійснювати логіко-дидактичний аналіз навчального матеріалу шкільних підручників, програм, методичний аналіз спеціальної літератури, сучасних засобів навчання;

– здатність переносити відомі вчителю знання, методи навчання і виховання в умови нових педагогічних ситуацій;

– здатність знаходити нові рішення, створювати нові елементи педагогічних знань, ідей, прийомів для конкретної ситуації;

– здатність здійснювати підбір та розробляти предметний матеріал відповідно до поставлених завдань;

– володіння проектно-технологічною діяльністю у вирішенні педагогічних і навчальних завдань;

– узгодження навчальних програм за горизонталлю для забезпечення міжпредметних зв'язків;

– забезпечення наступності в навчанні між різними ланками ступеневої системи технологічної освіти;

– володіння навичками організації позаурочної роботи із трудового навчання;

– здійснення на різних ступенях навчання рівневої і профільної диференціації навчально-виховного процесу на основі базового змісту технологічної освіти;

– здатність формулювати та вирішувати професійні завдання;

– здатність організовувати рефлексивну і творчу діяльність учнів, пов'язану із засвоєнням предметних компетенцій;

– уміння розв'язувати рівневі олімпіадні завдання, завдання підвищеної складності;

– здатність планувати свою роботу та вчити планувати навчальну роботу учнів;

– здатність організовувати різні види діяльності учнів залежно від поставлених завдань;

– здатність оцінювати навчальні досягнення учнів відповідно до державних стандартів вивчення предмета, вимог різнорівневих програм;

Таблиця 1

Структура фахової компетентності вчителя технологій

Складник	Зміст
мотиваційно-ціннісний	відображає систему цінностей, потреб і мотивів фахової діяльності вчителя
когнітивний	відображає систему методологічних, професійних, міждисциплінарних наукових знань фахової діяльності
процесуально-діяльнісний	передбачає володіння вміннями добирати адекватні меті та завданням методи дослідження й обробки даних, аналізувати наукові факти, обговорювати й інтерпретувати результати дослідження, упроваджувати їх у практику
інформаційно-комунікаційний	передбачає володіння методами збирання даних відповідно до гіпотез, створення масивів емпіричних даних, опрацювання різноманітних інформаційних джерел тощо
комунікативний	передбачає вміння працювати з учнями, співпрацювати з колегами у фаховій діяльності
особистісно-творчий	відображає рівень розвитку творчих якостей особистості
професійно-рефлексивний	відображає вміння щодо усвідомлення й оцінювання процесу та результату власної фахової діяльності, здатність до саморегуляції

– уміння аналізувати основні тенденції розвитку педагогічної діагностики та створювати моделі, тестові завдання для вимірювання навчальних досягнень із трудового навчання;

– здійснення внутрішкільного та внутрікласного моніторингу якості технологічної освіти;

– здатність здійснювати аналіз і самоаналіз уроку трудового навчання з позицій різних наукових підходів;

– здатність виконувати професійні завдання й обов'язки інноваційного характеру (інноваційна діяльність);

– самостійне створення мультимедійних презентацій, методичних та дидактичних матеріалів для вивчення трудового навчання за допомогою текстового редактора і табличного процесора;

– уміння аналізувати освітні ресурси Інтернету; використання ІКТ у трудовому навчанні;

– здатність аналітико-прогностичної діяльності за результатами моніторингу якості технологічної освіти.

Загальна структура курсу підвищення кваліфікації вчителів технологій показана на рис. 1.

Зміст практичних занять включав роботу за напрямками, зазначеними на рис. 2.

Однією з форм освітньої діяльності вчителів трудового навчання та технологій на курсах підвищення кваліфікації є виконання випускних (атестаційних) творчих робіт чи авторських проєктів. Випускна робота – основний звітний документ слухача курсів підвищення кваліфікації, а її рівень і якість – головні показники успішності підвищення кваліфікації слухача. Виконується слухачем самостійно на міжкурсовому етапі підвищення кваліфікації.

Проєкт є важливою формою самостійної освітньої діяльності вчителя трудового навчання, у процесі якої він удосконалює знання, уміння та навички проведення наукових досліджень, організації самостійної творчої діяльності. Виконаний проєкт допомагає визначити рівень професійної підготовки вчителя (теоретичної та спеціальної), умінь діалектично мислити та творчо застосовувати знання у процесі вирішення технологічних завдань на практиці. Формами проєкту є опис власного досвіду роботи; навчально-методичний посібник;

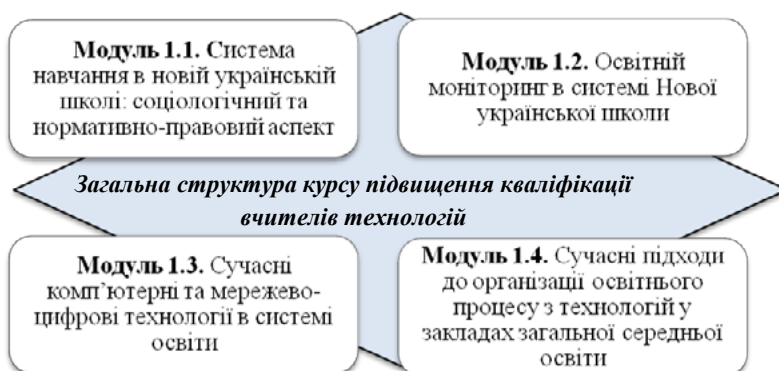

Рис. 1. Загальна структура курсу підвищення кваліфікації вчителів технологій

Рис. 2. Зміст практичних занять у курсах підвищення кваліфікації вчителів технологій

підбірка статей; творчий проєкт на виготовлення виробу; авторська програма та плани спецкурсу, факультативу, гурткової роботи, які розробляються згідно з рекомендаціями; інші матеріали, які висвітлюють досвід роботи вчителя технологій.

Орієнтовна тематика індивідуальних творчих робіт:

– формування логічного, технічного та конструкторського мислення школярів на уроках трудового навчання;

– використання знань з основ наук у процесі предметно-практичної діяльності учнів на уроках технічної праці;

– методика проведення контрольної оцінювальних знань учнів із трудового навчання;

– методика проведення занять із продуктивної праці учнів;

– політехнічна освіта у процесі трудового навчання;

– підготовка учнів до професійного самовизначення і трудової діяльності в умовах ринкових відносин;

– національне виховання на уроках трудового навчання;

– економічне виховання школярів у курсі трудового навчання;

– екологічна освіта учнів під час проведення уроків трудового навчання та позакласних занять та інші.

Висновки. Розроблена програма курсів підвищення кваліфікації вчителів технологій охоплює основні науково-теоретичні підходи сучасної педагогічної науки, передусім на основі компетентнісного підходу як одного зі стратегічних напрямів державної політики в освітній галузі, яка орієнтована на досягнення певного освітнього результату. Системні, акмеологічні, синергетичні підходи, які забезпечують успіх впровадження науково-педагогічних досліджень, актуальні в системі післядипломної освіти, а саме в курсах підвищення кваліфікації.

Важливим теоретичним базисом для створення програми курсу підвищення кваліфікації вчителів технологій є закордонні та вітчизняні концепції педагогічної науки, сучасні ініціативи у сфері глобалізації й інформатизації освіти, наукові дослідження застосування технологій

та засобів сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у педагогічній діяльності.

Дослідження результатів впровадження розробленої програми в діяльність Навчально-наукового інституту неперервної НПУ імені М.П. Драгоманова та ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України дозволяє говорити про вагомий позитивний результат в оновленні та розвитку фахових компетентностей учителів технологій.

Список використаної літератури:

1. Кашина Г.С. Система науково-природничої підготовки вчителів технологій у післядипломній освіті. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5 «Педагогічні науки: реалії та перспективи»* : збірник наукових праць. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2018. Вип. 63. С. 69–73.
2. Клокар Н.І. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах післядипломної освіти регіону на засадах диференційованого підходу : монографія. Київ : ТОВ «Ніка-Прінт», 2010. 528.
3. Клокар Н.І. Програмно-методичні комплекси освітньої діяльності курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників за дистанційною формою навчання (із 39 спеціальностей) : електронний науково-методичний посібник / кер. авт. кол. Н.І. Клокар. Біла Церква : КОІПОПК, 2005–2008 (рекомендовано Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти МОН України: лист № 1.4/18-Г-2002 від 01.08.2008).
4. Концепція Нова українська школа URL: <https://mon.gov.ua/>.
5. Олійник В.В. Модернізація системи післядипломної педагогічної освіти України в умовах змін. *Післядипломна педагогічна освіта: європейські орієнтири та регіональні пріоритети* : тези Міжнародної науково-практичної конференції, 10–11 вересня 2009 р., м. Біла Церква ; за наук. ред. В.В. Олійника та ін. Біла Церква : КОІПОПК, 2009. С. 20–22.
6. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>.

Klokar N., Kashyna H. Structure and content of the program of improvement of qualification of labor teachers and technologies

The article is devoted to the search for effective methods of organization of professional development of teachers of vocational training and technologies in the system of postgraduate education, which ensures their professional and personal development. It is noted that the problem of continuous education of teachers is urgent in pedagogical science, but the scientists have not formed practical directions for the implementation of the theories developed in the holistic process of professional development of the teacher of labor training and technology. In order to ensure the effectiveness of professional and personal development of teachers of vocational training and technology, a program of advanced training courses has been developed, which is implemented in leading institutions of higher education of Ukraine. During the implementation of the program, teachers must master a number of modern tools, methods and technologies that will ensure successful fulfillment of the tasks of pedagogical activity, effective entry into the general information and educational space of the modern pedagogical scientific-information and communication educational environment, development and implementation of methodological projects. The methodological basis for implementing the program of advanced training of technology teachers is the conceptual provisions of competence, system, acmeological and synergistic approaches.

One of the forms of educational activity of teachers of labor training and technology in advanced training is the completion of final (certification) creative works or author's projects. Graduation is the main indicator of the success of the student's professional development, an important form of independent educational activity of the teacher, in the process of which he refines the knowledge, skills and skills of conducting research, the organization of independent creative activity. The completed project helps to determine the level of teacher training (theoretical and special), the ability to dialectically think and creatively apply knowledge in the process of solving technological problems in practice.

The developed program of advanced training of technology teachers covers the basic scientific-theoretical approaches of modern pedagogical science, first of all on the basis of competency approach as one of strategic directions of the state policy in the educational field, which is oriented to the achievement of a certain educational result.

Key words: *teachers of labor training and technology, advanced training courses, postgraduate education, professional development, competence approach.*